

század honvédet, egy szűk mellék-ösvényen megindult a hegyen fölfelé, s közben tízpercenként egy rohamjelet trombitáltatott a kornétással. A védők csak azt hallották, hogy valahonnan az oldalukból is csapatok közelednek. Ez is arra indította Deym vezérőrnagyot, hogy ne erőltesse tovább a szoros védelmét.”

A piski ütközet több válságos momentumát is rendkívül izgalmasan tárja fel Hermann Róbert, akinek könyve a szabadságharc 11 csatájának és 28 ütközetének izgalmas, lélekemelő, de a tényekhez szigorúan ragaszkodó leírását tartalmazza. Az ismertetések kiegészítéséül egy-egy jelentős honvéd ezredes, honvédtábornok vagy ellenséges vezér rövid életrajzának közzététele szolgál.

KOVÁCS ISTVÁN

(Zrínyi Kiadó, Budapest, 2004,
408 oldal, 5880 Ft)

Európa ezer éve **A középkor**

A középkor történetéről igényes és mindenre kiterjedő szintézist Váczy Péter óta nem alkottak Magyarországon. Méltán merült fel az igény, hogy mintegy hetven év történeti kutatásait – magyar és nyugati törté-

nészekét – összefoglalják. A könyv létrejöttének elsődleges célja az volt, hogy segítséget nyújtson az ELTE történelem szakos hallgatóinak a vizsgákra, szigorlatokra való felkészülésben. Klaniczay Gábor neves történészek közreműködésével vágott bele a munkába.

Már a könyv nyitó gondolata is szívet melengető, mely szerint a középkor az európai történelem olyan szakasza, amelyről jól esik gondolkodni. Középkornak az ókor és az újkor közötti időszakot nevezzük, azt a közbülső periódust, amely átmenetet jelent az európai civilizáció lenyűgöző kezdetei és modern vívmányai között. Olyan művet tart a kezében az olvasó, amely kiáll a fejlődés töretlensége mellett, szemben a mostanában megjelenő történeti munkákkal, melyek többsége megkérdőjelezi a fejlődést, vagy épp egyenesen tagadja. A köztes helyzet persze tele van kétértelműséggel; ideális környezetet biztosít az egymással vitatkozó értelmezéseknek, az elutasításnak és az apológiának.

A középkor fogalma a reneszánszban született: a *media tempestas* terminus 1469-ben bukkant fel először Giovanni Andrea dei Bussi, egy pápai könyvtáros beszédében. Kronológiai meghatározása vitatott, de ezen történelmi periódus kezdeteként hagyományosan 476-ot (az utolsó római császár székének megüresedése), lezárásaként pedig

1492-t (Amerika felfedezése) szokás megjelölni. Természetesen a gazdasági fejlődés hatásai valamelyest kibővítik a merev időhatárok kínálta kereteket. Az *Európa ezer éve* is ezeket a határokat követi. A politikai történelem mellett a gazdasági és művelődéstörténeti fejezetek is élvezetesek, különösen azok, amelyek az egyház és a szerzetesrendek történetét dolgozzák fel. Külön előnye a könyvnek, hogy mindjárt a kétkötetes mű elején megtalálható a „fontos könyvek” jegyzéke, amely a középkorra vonatkozó legjelentősebb munkákat tartalmazza. Emellett található itt egy bibliográfiai bevezetés a középkori történelem forrásaiba és szakirodalmába, azzal a megjegyzéssel, hogy mivel az ilyen jellegű bibliográfiák gyorsan elavulnak, az összeállítók rendszeresen közzé fogják tenni a frissítéseket az ELTE BTK Középkori és Kora Újkori Egyetemes Történeti Tanszéke honlapján. Megnyerő, hogy ide kéri az esetleges pontatlanságok korrigálására vonatkozó észrevételeket is.

A középkor rejtelmeiben való elmélyülést segíti a mintegy 250 oldalas függelék, amely fejezetenként közöl a könyvhöz bibliográfiát, s a fontosabb személyek adatait (születés, halál éve, betöltött szerep), valamint a történeti fogalmakat közli és magyarázza. Az uralkodólista külön figyelmet érdemel, hiszen itt megtalálhatók az európai államok uralkodóházai és uralkodói, de nem hiá-

nyoznak a pápák, az olasz városállamok vezetői, a keresztes háborúk korának egyiptomi (részben szíriai) uralkodói, sőt az egységes mongol birodalom nagykánjai sem. Ezt egészítik ki a genealógiai és kronológiai táblázatok. A történeti munkában való elmélyülést számos térkép segíti, melyek az államok kiterjedésének alakulását követik. Az *Európa ezer éve* mindenkinek ajánlható, aki szívesen merül el kontinensünk történelmében.

BARACSI ERZSÉBET

(Szerkesztette Klaniczay Gábor,
Osiris Kiadó, Budapest, 2004,
952 oldal, 4980 Ft)

RICHARD PIPES:

A kommunizmus

A neves amerikai történész, Pipes professzor már számtalan művet publikált az 1917-es kommunista hatalomátvétel, illetve a szovjet rendszer történetéről. Egyik rövidebb összefoglaló könyve magyarul is olvasható. Frissen megjelent munkája nem az egyes kommunizmusok szűken vett eseménytörténetére, hanem a kommunizmusra mint elméleti „képződményre” fókuszál, ugyanakkor mégsem klasszikus értelemben vett esztétörténeti munka.